

חומש התרגום המבואר

פרשת נח

מהדורת עיון (ראשון - שלישי)

עם ביאורים ופירושים
על התרגום

מכון

משנה תורה

ירושלים תשפ"א

חומש התרגום המבואר

פרשת נח

עם ביאורים על תרגום אונקלוס

מעט צרי

מאת הרב יעקב זאב לב זצ"ל
בו יבוארו פירושי וחידושי התרגום,
בשים לב לשינויי מלשון הכתוב, והמילים המסויימות בהן תרגם
מתוך חומש 'מעט צרי' שכבר נדפס בכמה מהדורות

חידושי התרגום

מאת הרב ישעיהו לוי שליט"א
בו יתלבנו חידושי התרגום, במקומות שיש להאריך בביאור דבריו וטעמיו

תרגום המתורגם

מאת הרב משה אהרן לב שליט"א
בו יתורגם התרגום מלשון הארמית ללשון הקודש
בהדגשת שינויי והוספותיו על לה"ב

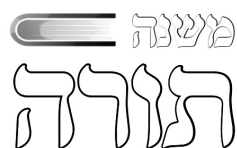
נוסח התרגום

נוסח מדויק, על פי הנוסח הנדפס בחומש 'מעט צרי'

מבזן

משנה תורה

ירושלים תשפ"א

מכון משנה תורה

עורך אחראי: הרב אליהו לב
עורך ראשי: הרב ישעיהו לוי
תרגום המתורגם: הרב משה אהרן לב

©

כל הזכויות שמורות

הערות והארות
יתקבלו בברכה בכתובת
meatdvash@gmail.com

כמו כן ניתן לשלוח
ביאורים ופירושים על התרגום
ובל"נ ישולבו בפרשיות הבאות
לאחר בדיקה ועריכה.

חומש זה ניתן לדוגמא ועיון בלבד,
ולא נדפס כספר
את החומש עם פירוש 'מעט צרי'
ניתן להשיג
בטלפון 054-8464057,
(ניתן להשאיר הודעה)
או במייל 328943@gmail.com

עימוד:
מאורות
0548463972

לעילוי נשמת אבינו רוענו
הרב יעקב זאב ב"ר ישראל לב זצ"ל
מחבר פירוש 'מעט צרי' על התרגום

אשר עמל ויגע לגלות
את מטמוני פירושי אונקלוס לתורה,
והעלים עלי גליון בדרך קצרה
ב"מעט" המחזיק את המרובה,
למען קיום מצות שמו"ת בהלכתה.
זכה ופירושו נדפס בכמה וכמה מהדורות,
והאיר עיני רבים לראות את צפונות התרגום.

את המהדורה האחרונה של הפירוש
תיקן ושיכלל עד ימיו האחרונים.

נלב"ע כ"ז חשון תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

אֱלֹהִים תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק
 תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־
 הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ־נֹחַ: (י) וַיּוֹלֶד
 נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־
 חָם וְאֶת־יֶפֶת: (יא) וַתִּשְׁחַת
 הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֹא
 הָאָרֶץ חָמָס: (יב) וַיֵּרָא אֱלֹהִים
 אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־
 הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דְּרָכָו

ו ט אֱלִין תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ גְּבֵר
 זַכָּאִי שְׁלִים הָוָה בְּדֹרוֹהִי
 בְּדַחֲלָתָא דִּיֵּי הִלִּיךְ נֹחַ:
 וַאֲוִלִיד נֹחַ תִּלְתָּא בְּנִין יֵת שֵׁם
 יֵת חָם וִית יֶפֶת: יא וַאֲתַחְבֵּלַת
 אֶרְעָא קָדָם יֵי וַאֲתַמְלִיאַת
 אֶרְעָא חֲטוּפִין: יב וַחֲזָא יֵי יֵת
 אֶרְעָא וְהָא אֲתַחְבֵּלַת אֶרִי
 חֲבִילוֹ כָּל בְּסָרָא אָנָּשׁ אֹרְחִיהָ

רש"י

(ט) אֱלֹהִים תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ
 צַדִּיק. הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ סֵפֶר בְּשֵׁמֹת
 שְׁנֵאמַר זֵכֶר לְדָוִק לְזִכְרָהּ (מִשְׁלִ"י) (ע)
 תַּנְחוּמָא יֵשׁ ט. דְּזֵכֶר אַחֵר לְמַדֵּן
 שְׁעִיקַר תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל דְּוִיקִים
 מִעֲשִׂים טוֹבִים (ב"ר ל, ו):

בְּדֹרֹתָיו. יֵשׁ מִרְצוֹתָיו דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְשַׁבַּח כָּל שָׁכֵן שָׂאֵל הִיא צְדוֹר דְּוִיקִים הִיא דְּוִיק יוֹמֵר
 וְיֵשׁ שְׁדוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְגַנְאִי לִפִּי דּוֹרוֹ הִיא דְּוִיק וְאֵל הִיא צְדוֹרוֹ שֶׁל אֲצִרְהָם לֹא הִיא נִחְשָׁב לְכָלֹס
 (ב"ר ל, ט; סְנֵהֲדִרִין קט). אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ. וְצִרְהָם הוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי
 לִפְנֵי (צִרָא כ"ד) נֹחַ הִיא צִרִיךְ סַעַד לְתַמְכוּ אֲזַל אֲצִרְהָם הִיא מִתְחַזֵּק וּמִהֲלֵךְ צִדְקוֹ מֵאֵלֵינוּ (ב"ר
 ל, י): הִתְהַלֵּךְ. לִשׁוֹן עֲבַר וְהוּא שְׁמוֹשׁוֹ שֶׁל לִשׁוֹן צִלְשׁוֹן כִּצְד מִשְׁמַשֵּׁת לְהַצֵּא וּלְשַׁעֲבַר צִלְשׁוֹן א'
 קוֹם הִתְהַלֵּךְ (שס י"ג) לְהַצֵּא הִתְהַלֵּךְ נֹחַ לְשַׁעֲבַר הִתְפַּלֵּל צַעַד עֲצָדִיק (שְׁמוּאֵל א' י"ז) לְהַצֵּא וְצִרָא
 וְהִתְפַּלֵּל אֵל הַצִּית הַזֶּה (מ"א ח) לִשׁוֹן עֲבַר אֵלָא שְׁהוּי"ו שְׁצִרְאָשׁוֹ הוֹפְכוֹ לְהַצֵּא: (יא) וַתִּשְׁחָת.
 לִשׁוֹן עֲרוּהָ וְע"א (סְנֵה ג"ו) (ס"א עֲרוּהָ כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָכָו. וְע"א) כְּמוֹ פֶּן תִּשְׁחִיתוֹן (ד' ד') (סְנֵהֲדִרִין
 מ). וַתִּמְלֹא הָאָרֶץ חָמָס. גִּזַּל (סְנֵהֲדִרִין קט). (ס"א שְׁנֵאמַר יוֹנָה ג) וּמִן הַחֲמָס אֲשֶׁר צִפְיָהֶם):
 (יב) כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר. אִפְלוֹ צִהֲמָה חִיהָ וְעוֹף נֹזֶקֶת לְשִׁאֲרֵי מִינֵן (ב"ר כח, ח; ע' סְנֵהֲדִרִין

מעט צרי

ו (ט) זַכָּאִי: ז"ל הַרְמַב"ן, כִּי הַצְדִּיק הוּא הַזַּכָּאִי בַּדִּין, הַפֶּךְ הַרְשָׁע, כְּמוֹ שְׁאֵמַר (דְּבָרִים כה, א)
 "וְהַצְדִּיקִין אֶת הַצְדִּיק וְהַרְשִׁיעוּ אֶת הַרְשָׁע" (ע"כ). וְנִמְצָא גַם בְּלֹא כ"ה הַמִּלִּים צִדֵּק - זֹכָה
 קְשׁוּרִים זֶה לָזֶה, "לְמַעַן תִּצְדֵּק בַּדְּבָרִךְ תִּזְכֶּה בְּשִׁפְטֶךָ" (תְּהִלִּים נא, ו). שְׁלֵיָם: שְׁלָם. כְּמוֹ

ו ט אלה תולדות נח נח איש צדיק¹
שלם² היה בדורותיו ביראה של ה'³
הלך נח: י וילד נח שלשה בנים את
שם את חם ואת יפת: יא ותשחת
הארץ לפני ה' ותמלא הארץ
חוטפים: יב וירא ה' את הארץ והנה
נשחתה כי השחיתו כל בשר איש⁴

1. "כי הצדיק הוא הזכאי בדין" (רמב"ן).
2. יונתן מ"א ח, סא ועוד (וראה אונקלוס לעיל טו, טז, ולהלן לג, יח).
3. להלן כ, יא.
4. שמות יט, יג ועוד.

שכתב הרמב"ן (דברים יח, יג) ש"תמים" הוא השלם בדבר, כמו "שה תמים" (שמות יב, ה), שאין בו שום מום וחסרון. וברד"ק (סה"ש 'תמים'), פירש שיש התמימות וההשלמה בגוף, בלי שיחסר אבר או חסרון מאיבריו. ויש התמימות וההשלמה בדעות ומדות טובות (ע"כ). ונח היה שלם בכל מדותיו, שלא היתה לו מדה מגונה (רבנו בחיי). אבל בתיב"ע פירש, שהיה שלם במעשים טובים. בְּדִהְיֶיָהּ דְּה' הָעֵץ: עיין מש"כ לעיל (ה, כב). (יא) וְאֶת־חַבְלֹתָי: ל' השחתה (ע' מצודות נחמיה א, ז). וכן הוא בלשון המשנה (ב"ק פב): "החובל בחברו". אָרְעָא: לא תרגם שכונת המקרא "אנשי הארץ" כמו שתרגם לקמן (מא, נז) וכמו שפירש האב"ע. קָדָם יִי: "האלהים" במקרא שם קודש (ע' אב"ע), ודלא כחזקוני, ורלב"ג (בפירוש השני), והכלי יקר, שפי', לפני הגדולים ומנהיגים (מאיר נתיב). חָטוּפִינִי: חטיפה היא לקיחת דבר בכח ובמהירות (רד"ק סה"ש). גזלה פתאומית (רמב"ן איוב ט, יב). וכן פירש"י, ענין "חמס", שנוטל בחזקה (שבועות לא. ד"ה אבל; וע' גם רש"י ב"ק פח. ד"ה מגולן). ותרגם כלה"כ "חמס", וכמש"כ התוס' (ב"ק סב.), שבלישנא דקרא אין חילוק בין גזלן לחמסן (ע"כ). אבל לדעת המהר"ל (גור אריה), כונת המקרא ואונקלוס, שלא היה עון גזלה של הפסד הנגזל (כיון שכל אחד גנב מהשני), אלא עון חטיפה לבד, הנקרא חמס בלשון חז"ל (אבל צ"ע, שהרי רגיל יונתן לתרגם כל "חמס" בנ"ך בלשון 'חטף'). ותרגם "חמס" שבמקרא, 'אנשי חמס', וכן פירש הרד"ק (ש"ב כב, ג). ונקרא עוף ה"תְּחָמָס" כן, לפי שחומס שאר העופות וגוזל אותם. וכן הוא בתרגום ירושלמי, חטופיתא (רד"ק). ואונקלוס דלא כחז"ל (ב"ר לא, ד), ש"כי מלאה הארץ חמס" כולל גם הנחטפים, מפני שגם הם היו מלאים בחמס דברים (ע' גר"א משלי יג, ב). (יב) וַחֲזָא ה': עיין מש"כ לעיל (פסוק ה במילואים), ולקמן (כט, לא) בענין דעת הרמב"ם. ותרגום זה הוא אחד מהשלושה שנתקשה בו. חֲבִיטָא: תרגם כאילו לשון הכתוב, השחיתו (א.ג.). אָנָּשׁ: הוספה על לשון הכתוב. משמע שדעתו כמש"כ רמב"ן ע"ד הפשט ש"כל בשר", הכונה, כל האדם, כלה"כ (ישעיה סו, כג) "יבא כל בשר להשתחות לפני" (ע"כ). ולא כרש"י ש"כל בשר" אפילו בהמה וחיה ועוף (ע' נפש הגר). אֲוִרְחִיָּה: לא תרגם המלה "את" שבלה"כ (ע' מ.ל.). אָנָּשׁ אֲוִרְחִיָּה עַל אָרְעָא: י"א שאין כונתו לכלל מעשיהם, אלא לעון שכ"ז לבטלה (כדפי' חז"ל בסנהדרין קח; וע' רש"י איוב כד, יח). והוכיחו כן מזה שתרגם בחטא אונן (לקמן לח, ט) כמו שתרגם כאן (ע' ת"מ). וביאת איש באישה איקרי 'דרך' ["דרכו" בלה"כ כאן], דכתיב (משלי ל, יט) "ודרך גבר בעלמה" (קידושין ב:; ע' חזקוני). אבל מתיב"ע לא משמע כן (השווה תרגומו לפסוקים יא - יב לתרגומו לק' לח, ז).

עַל אֲרָעָא: (ס) יג וְאָמַר יי לְנָח
קָצָא דְכָל בְּסָרָא עַל לְקַדְמֵי אָרִי
אֲתַמְלִיאַת אֲרָעָא חֲטוּפִין מִן
קָדָם עוֹבְדֵיחוֹן בִּישְׁיָא וְהָא אָנָּא
מִתְבִּילְהוֹן עִם אֲרָעָא: יד עֲבִיד
לָךְ תִּיבְתָּא דְאָעִין דְקַדְרוּם
מְדוּרִין תַּעֲבִיד יִת תִּיבְתָּא
וְתַחֲפִי יִתָּה מִגִּיז וּמִבְרָא
בְּכַפְרָא: טו וְדִין דְתַעֲבִיד יִתָּה
תֵּלֶת מָאָה אַמִּין אֲרָכָא דְתִיבְתָּא
חֲמִשִּׁין אַמִּין פְּתִיָּה וּתְלָתִין
אַמִּין רֹמְמָה: טז נִיְהוֹר תַּעֲבִיד
לְתִיבְתָּא וּלְאַמְתָּא תִּשְׁכַּלְלָנָהּ

רש"י

קס.י: (יג) קִין בֶּלֶב בָּשָׂר. כל
מקום שאתה מוצא זנות וע"א
אנדלמוסיא צאה לעולם והורגת
טובים ורעים (ב"ר טו, ז): בי מִלְּאָה
הארץ חמם. לא נחתם גזר דינם
אלא על הגזל (סנהדרין קס.): את

הארץ. כמו מן הארץ ודומה לו כלאיתי את העיר (שמ' ט') מן העיר חלה את רגליו (מ"א ט"ו)
מן רגליו ד"א את הארץ עם הארץ שאף ג' טפחים של עומק המחרשה נמוחו ונטשטשו (ב"ר
לא, ז): (יד) עֲשֵׂה לָךְ תִּבְתָּ. הרצה ריוח והכלה לפניו ולמה הטריחו צנין זה כדי שיראוהו
אנשי דור המבול עוסק זה ק"כ שנה ושואלין אותו מה זאת לך והוא אומר להם עמיד הקצ"ה
להציא מבול לעולם אולי ישובו (תנחומא ישן בראשית לו; ב"ר ל, ז): עֲצִי גִפְרִי. כך שמו ולמה ממין
זה על שם גפרית שנגזר עליהם למחות זו: קָנִיָּם. מדורים מדורים (ב"ר לא, ט) לכל צהמה
ומיה: בְּכַפְרָא. זפת בלשון ארמי ומלניו בגמ' כופרא צמיצמו של משה על ידי שהיו המים
תשים דיה צחמר מצפנים וזפת מצחוק ועוד כדי שלא יריח אותו נדיק ריח רע של זפת אצל
כאן מפני חוזק המים וזפתה מצית ומחוק (ב"ר לא, ט): (טז) צִהָר. י"א חלון וי"א אֶזַן טובה

עַל-הָאָרֶץ: ס (יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
לְנָח קִין כָּל-בֶּשֶׂר בָּא לְפָנַי כִּי-
מָלֵאָה הָאָרֶץ חָמָם מִפְּנֵיהֶם
וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת-הָאָרֶץ:
(יד) עֲשֵׂה לָךְ תִּבְתָּ עֲצִי-
גִפְרִי קָנִיָּם תַּעֲשֶׂה אֶת-הַתִּבָּה
וּכְפָרָתָ אֹתָהּ מִבֵּית וּמִחוּץ
בְּכַפְרָא: (טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
אֹתָהּ שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת אַמָּה
אָרְךָ הַתִּבָּה חֲמִשִּׁים אַמָּה
רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ:
(טז) צִהָר | תַּעֲשֶׂה לַתִּבָּה וְאֶל-

דרכו על הארץ: (ס) יג ויאמר ה' לנח חקן של כל בשר נכנס⁵ לפני כי מלאה⁶ הארץ חוטאים מפני מעשיהם הרעים ונח אנו⁷ משחיתם עם הארץ: יד עשה לך תיבה של עצים של קדרום מעונות⁸ תעשה את התיבה וכסית⁹ אותה מתוך ומחוץ בכופר: טו וזה שתעשה אותה שלש מאה¹⁰ אמות האורך של התיבה חמשים אמות רחבה ושלישים אמות קומתה: טז אור¹¹ תעשה לתיבה ולאמה

5. 'מחברת הערוך' לר"ש פרחון. 6. = התמלאה. 7. ראה להלן כד, יג ועוד. 8. ראה דברים כו, טו; לג, כז. 9. ראה שמות כד, טז ועוד. 10. להלן יז, יז ועוד. 11. ראה רש"י איוב ג, ד; יונתן ישעיהו נא, ד ועוד.

(יג) קצא: יש כאן שינוי, שאונקלוס רגיל לתרגם בלשון סוף (כתיב"ע כאן). ואולי רצה לרמוז דברי המדרש (ב"ר לא, ה), הגיע זמנם להקצץ (לחם ושמלה). ע"ל: נכנס (ע' מש"כ לק' פסוק כ). אולי הכונה לכניסה לפנים מן הפרגוד. וכן דרכו לתרגם לשון 'ביאה אל הקב"ה' (ע' תרגומו לק' ל, כב; שמות ג, ט; במד' י, ט; ועוד). ופירש "בא", לשון עבר. אתמליא: "מלאה" במקרא, פירושה, התמלאה. מן קדם עבדיהון בישא: מפני מעשיהם הרעים. בזה פירש אונקלוס "מפניהם". שבגלל מעשיהם הרעים של אנשי הארץ נוסף קלקול אחר, שהתמלאה הארץ מחמסנים (ע' תיב"ע פסוק יא). ויתכן שתרגום זה הוא המקור ללשון התפילה במוסף של ר"ה "מפני רוע מעלליהם" (תו"מ). עם ארעא: כפירוש השני ברש"י, ש"את" פירושו, עם. ויובן על פי מה שכתב מנחם בן סרוק (מחברת את) שהמלה "את" נגזרת מן, אתו. * (יד) דקדרום: פירש רבינו בחיי, שהוא מין ארז. מדורין: לי דירה, מגורים (רש"י דניאל ב, יא), וכן פירש"י. ומצאנו לי דירה במקרא (תהלים פד, יא), "מדור באהלי רשע" (ע' אב"ע שם). ותרגם ע"ד שפירשו רש"י ורד"ק (ע"ה"ת), "צוה שיעשה הרבה מדורים שידור כל מין ומין בפני עצמו" (ע"כ). אבל "קן צפור" (דברים כב, ו; שהוא לשון יחיד של "קנים" שבמקרא כאן), תרגם אונקלוס, קנא. ותתפא: ותכסה, ע' מש"כ לקמן (ז, יט). תרגם "ונכפרת" מלשון כפרת (שהיתה כסוי לארון - מדרש לקח טוב). ולולי דבריו יש לומר, שלדעת אונקלוס "ונכפרת" היא פעולת שימת הכפר (ע' אב"ע), אלא שלא תרגם הפעולה ע"ד זו מפני שאין זו צורת הדבור של השפה הארמית, ע' מש"כ לק' (יא, ג ד"ה נרמי). מל: מתוך. וכן פירש"י (ויקרא יד, מא) ש"מבית" פירושו, מבפנים. וכן בגמרא ה"מיגו" פירושו, נאמנות 'מתוך' שהיה יכול לטעון... בכפרא: בזפת (ע' רש"י). ואף שתרגום "זפת" (שמות ב, ג) הוא, זפתא, י"ל שכמו שבלה"ק יש שני שמות, כפר וזפת, גם בלשון הארמי יש שני שמות, כפרא, וזפתא. (טו) פתיה: ל' רוחב. וכן בלה"כ, "יפת אלהים ליפת" (לקמן ט, כז) פי' ירחיב (תרגם אברהם). וע' מש"כ במילואים (ט, כז). (טז) ניהור: [כונתו] אורה (רש"י איוב ג, ד). לשון התרגום נמצא גם במקרא, "הביטו אליו ונהרו" (תהלים לד, ו). וגם לה"כ "צהר" הוא ע"ש האור, שהוא מלשון צהרים, ו"צהר" כמו זוהר (רמב"ן לקמן לט, כ; שמות יב, ו).

מלְעִילָא וְתַרְעָה דְּתִיבְתָּא
בְּסִטְרָה תְּשׁוּי מְדוּרִין אֲרַעָאין
תְּנִינִין וְתִלִּיתָאין תַּעֲבָדְנָה:
י' וְאַנָּא הָא אָנָּא מִיְתִי יֵת טוֹפְנָא
מִיָּא עַל אֲרַעָא לְחַבְלָא כָּל
בְּסָרָא דְּבִיָּה רוּחָא דְּחַיִּי מִתְּחוּת
שְׁמִיָּא כָּל דְּבִאֲרַעָא יָמוּת:
יח וְאָקִים יֵת קִימִי עֲמָךְ וְתִיעוּל
לְתִיבְתָּא אֶתְּ וּבְנֶךְ וְאֶתְּךָ וְנָשִׁי
בְּנֶךְ עֲמָךְ: יט וּמָכַל דְּחִי מָכַל
בְּסָרָא תְּרִין מְבוּלָא תַעֲיִל

רש"י

המאירה להם (ב"ר לא, ט; ע' סנהדרין
קמ:) וא"ל אמה תכלנה
מלמעלה. כסויה משופע ועולה
עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על
אמה כדי שיזוזה המים למטה מכאן
ומכאן (סא"ה): בצדה תשים.
שלא יפלו הגשמים צה: תחתים
שנים ושששים. ג' עליות זו על
גז זו עליונים לאדם אמצעים
למדור תחתים לזבל (סנהדרין קמ:):

(יז) ואני הנני מביא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני כזר מה אנש
כי תזכרנו (פה"י) (ב"ר לא, יב): מבו"ל. שצלה את הכל שצלצל את הכל שהוציל את הכל מן
הגזזה לנמוך וזהו לשון אונקלוס שתרגם טופנא שהניף את הכל והציאם לצבל שהיא עמוקה
לכן נקראת שנער שנערו שם כל ממי מצול (ס"א מימי) (ב"ר לו, ד; שבת קיג:): (יח) והקמתי
את בריתי. ברית היה צריך על הפירות שלא ירקצו ויעפשו ושלא יהרגוהו רשעים שזדור
(ב"ר לא, יב): אתה ובניך ואשתך. האנשים לצד והנשים לצד מכאן שנאסרו צתשמים המטה
(ב"ר לא, יב; סנהדרין קמ:): (יט) ומכלל הדחי. אפלו שדים (ב"ר לא, יג): שנים מכלל. מן הפחות

שזהם לא פחות משנים אחד זכר ואחד נקבה:

אִמָּה תְּכַלְנָה מְלִמְעָלָה וּפְתַח
הַתְּבָה בְּצִדָּהּ תַּעֲשֶׂים תַּחְתִּימִם
שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה: (יז) וְאֲנִי
הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמָּבּוּל מִיָּם
עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל־בֶּשָׂר
אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ
יָגוּעַ: (יח) וְהִקְמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי
אִתְּךָ וּבֵאתָ אֵל־הַתְּבָה אַתָּה
וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ
אִתְּךָ: (יט) וּמִכָּל־הַחַי מִכָּל־בֶּשָׂר
שְׁנַיִם מִכָּל תָּבִיא אֵל־הַתְּבָה
לְהַחֲיֹת אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יְהִיוּ:

תְּכַלְכֶּנָּה¹² מלמעלה והפתח של התיבה בְּצִדָּה תשים מעינות תחתיים שניים ושלישים תַּעֲשֶׂה: י ואני הנה אני מביא את ההצפה¹³ מים על הארץ לשחת כל בשר שבו רוח של חייםמתחת השמים כל שבארץ ימות: יי והקימותי את בריתי אתך ונכנסת¹⁴ לתיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך: יט ומכל שְׁחֵי מכל בשר שנים מהכל תכנים לתיבה להחיות¹⁵ אתך זכר

12. הלשון 'שכלול' בתרגום משמש בדרך כלל לגמר הדבר והשלמתו (מצודות עזרא ד, יב; ועיין פסיקתא רבתי ב, שדור ייסד הבית, ושלמה שכללו); תיקון וקישוט הדבר הקיים (רש"י על ב"ר י, ה; אברבנאל לעיל ב, ד; תורת חיים סנהדרין לח.). 13. ראה רש"י "שהציף את הכל"; וראה אונקלוס דברים יא, ד. 14. לשון עתיד ע"י ו' ההיפוך. 15. רבים מלשונות 'חיים' מתורגמים בלשון 'קים'.

תְּשַׁכְּלֶנָּה: לשון השלמה (ע' מש"כ לעיל ב, א). משמע שהתרגום אינו מפרש ש"תְּכַלְכֶּנָּה" חוזרת אל "צהר" (כדעת החזקוני וידעת זקנים), שהרי אינו מתאים לשון 'השלמה' ל'ניהור' הנ"ל בתרגום, אלא הכונה שהשלמת בנין התבה יגיע עד אמה מלמעלה (א.מ.ר.). וְתַרְעֶנָּה: ע' מילואים. מְדוּרִין: הוספה על לשון הכתוב לבאר מקרא קצר, שלא פירש מה ישמשו ה"תַּחְתִּים שְׁנַיִם וְשְׁלִשִּׁים" (ב.א.). ונראה שמפרש שכל ג' הקומות היו למגורים (וכ"כ בפרקי דר"א פכ"ג), ושלא כדברי הגמרא (סנהדרין קח: הובא ברש"י), והמדרש (ב"ר לא, יג), שקומה התחתונה שימשה לזבל (א.מ.ר.). אֲרִיעָאִין: כתב ראב"ע (דניאל ב, לט), 'ארע' בארמית פירושו, תחת ושפלות (ע' מש"כ לעיל א, טז ד"ה דמלרע). וְתַלְיָתָאִין: תרגום "ושְׁלִשִּׁים" במקרא כמו, וְשְׁלִשִּׁים (עיינן אב"ע). (יז) טוֹפָנָא: [כונתו] לשון הצפה [והאות ט' תמורת צ', כמו, "נוצר", נוטר (שמות לז, ז - ת.א.)], ש"הציף" את הכל והביאם לבבל שהיא עמוקה (רש"י). ולאונקלוס נקרא "מבול"

ע"ש שהוביל את הכל (ספר הזכרון). ולפי זה הוא משורש 'יבל', ולא כאב"ע שהוא משורש 'בלל', ולא כרד"ק (ע"ה"ת) שהוא משורש 'נבל' (ע' גור אריה). ימות: אבל לשון גויעה הנאמר בצדיקים תרגמו בלשון 'נגד' כלקמן (כה, ח; ע' מש"כ שם), וְאֶתְנַגֵּד, וע' בגמרא (ב"ב טז:), ומש"כ לק' (כה, ח). (יח) וְאֵקִים: נראה שאונקלוס מפרש לשון הכתוב "והקמתי", שהוא לשון הקמה והעמדה [לברית חדשה], ולא כרש"י, רמב"ן, וראב"ע (פירוש א), שהוא לשון קיום (ע' מש"כ לקמן כו, ג). וע' רש"י (לקמן ט, יא; ויקרא כו, ט). קְנָמִי: "כי כן דרך כורתי ברית שישבעו תחילה ואח"כ יכרתו ברית. על כן תרגם אונקלוס ברית, קיימא, שהוא קיום השבועה שנשבעו תחילה" (רבנו בחי"י). [וכן הוא במדרש (במ"ר ט, מז), "אין ברית בלא שבועה"]. כתב בעל ספר העיקרים (מאמר ד פרק מה), ש'ברית' ייאמר על איזה קיום או שבועה ודבר קיים הנעשה בין שני כורתי ברית לקיים האהבה בין שניהם (ע"כ). וגם "ברית" בלשון הקודש הוראתה 'קיום' (ע' רד"ק ישעיהו מב, ו), שיש והמקרא ישמש במלה 'ברית', אפילו במקום שאין הסכמה בין שני צדדים. (יט) קְנָמָא: כלה"כ קְנָמִי פְּדָבְרָךְ" (תהלים קיט, כח). רוב לשונות "חיות" מתורגם בל' חיות ממש, זולת מעטים מתורגמים בל' קיום (מתורגמן). ואז הכונה כפירוש רד"ק לקמן (יב, יב), השארה בחיים.

לְתִיבְתָּא לְקִימָא עֲמָךְ דְּכָר
וְנִקְבֵּא יְהוֹן: כ מַעוֹפָא לְזִנּוּהִי
וּמִן בְּעִירָא לְזִנּוּהִי מִכָּל רַחֲשָׁא
דְּאַרְעָא לְזִנּוּהִי תָרִין מִכּוּלָּא
יִיעָלוּן לְיִתְךָ לְקִימָא: כא וְאַתָּה
סָב לָךְ מִכָּל מִיכָל דְּמִתְאַבִּיל
וְתִכְנֹשׁ לְיִתְךָ וְיִהִי לָךְ וְלַהּוֹן
לְמִיכָל: כב וַעֲבַד נֹחַ כָּל
דְּפִקִּיד יְתִיהִי יִי בֶן עֶבֶד: [שני]
ז א וַאֲמַר יִי לְנֹחַ עוֹל אַתָּה וְכָל
אַנְשׁ בֵּיתְךָ לְתִיבְתָּא אֲרִי יִתְךָ
חַזִּיתִי זָכָאִי קָדְמִי בְּדָרָא הָדִין:
כ מִכָּל בְּעִירָא דְּכִיָּא תִסָּב לָךְ

רש"י

(ב) מִדֵּהֶעוֹף לְמִינֵהוּ. לֹחֹת
שֶׁדָּבְקוּ צְמִינֵיהֶם וְלֹא הִשְׁחִיתוּ דְרָכֵם
(ע' צ"ר לֹא, יג; תַּנְחוּמָא יצ). וּמִאֲלִיָּהִם
צִאוּ וְכָל שֶׁהִצִּיעָה קוֹלְטָתוֹ הִכְנִיס
צֵה (תַּנְחוּמָא יצ; ע' סְנֵהֲדִין קס):
(כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ. זֶה צִנֵּן הִתְצַה
(צ"ר לֹא, יד): פֶּרֶק ז (א) רִאֲיִתִּי
צִדִּיק. וְלֹא נֹאמַר נָדִיק תָּמִיד

מִכָּאן שֶׁאֲדֻמְרִים מִקְנֵת שִׁצְחוֹ שֶׁל אָדָם צִפְנִיו וְכוּלּוֹ שֶׁלֹּא צִפְנִיו (צ"ר לֹא, ג; עִירֻצִּין יט):
(ב) הַמַּהוּרָה. הַעֲמִידָה לְהִיּוֹת טְהוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל לְמַדְנוּ שֶׁלֹּא נֹחַ הָיָה: שִׁבְעָה שִׁבְעָה.

מעט צרי

וְכֹלֵה"כ (בַּמִּדְבָּר לֹא, טו) "הַחֲיִיתֶם כָּל נִקְבָּה" (ע"כ). (ב) יִיעָלוּן: לְשׁוֹן בִּיאָה הַמּוֹרָה לְשׁוֹן
כְּנִיסָה מִתּוֹרֵגִם בְּלִשׁוֹן 'עוֹל' (ע' 'מַחְבֶּרֶת הָעוֹרֹךְ' לְר"ש פֶּרַחֲוֹן; וְאִין כֹּאן הוֹרָאָה שֶׁל עֲלִיָּה לְמַעְלָה). וְכֵן
"מַעְלֵי שִׁבְתָּא" (חולִין ס:), פִּירוּשׁוֹ, כְּנִיסַת הַשָּׁבֶת. אֲבָל שֶׁרֶשׁ 'אַתָּא' הוֹרָאָה, הִגְעָה לְאִיזָה
מִקּוֹם בְּלִי לְהִכְנֵס אֵלָיו. וְכֵן מִשְׁמַע מִלְשׁוֹן הַגִּמ' (נִדְרִים צא:), עַל אֲתָא מְרִיָּה, שֶׁפִּירוּשׁוֹ, נִכְנָס

(ב) מִדֵּהֶעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה
לְמִינֵהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאָדָמָה
לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יִבְאוּ
אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: (כא) וְאַתָּה קַח-
לָךְ מִכָּל-מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל
וְאַסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וּלְהֶם
לְאֹכְלָה: (כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ כָּל
אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים בֶּן
עָשָׂה: שְׁנֵי ז (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ
בֹּא-אִתָּה וְכָל-בֵּיתְךָ אֶל-הַתְּבֹה
כִּי-אֶתְּךָ רִאֲיִתִּי צִדִּיק לִפְנֵי
בְּרֹדֹר הַזֶּה: (ב) מִכָּל | הַבְּהֵמָה
הַטְּהוֹרָה תִּקַּח-לָךְ שִׁבְעָה

ונקבה יהיו: כ מהעוף למינהו ומן הבהמה למינה מכל הרמש של הארץ למינהו שנים מזהב יכנסו אצלך¹⁶ להחיות: כא ואתה קח לך מכל מאכל שנאכל¹⁷ ותכניס אצלך והיה לך ולהם לאכלה: כב ויעש נח ככל שצוה אותו ה' כן עשה: [שני] ז ויאמר ה' לנח הכנס אתה וכל איש¹⁸ ביתך לתיבה כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה: ב מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה

16. ראה להלן לט, י טו טז יח. 17. ראה ויקרא יא, מז. 18. ראה דברים כז, יד ועוד.

ובא. ולפי"ז עשר הפעמים שמוזכר לשון "ביאה" לתבה בפסוקים שלפנינו, ומתורגמים בשורש 'עול', כולם פירושם, כניסה לתיבה, או כניסה לרשותו [ואח"כ יכניסם נח לתיבה]. ותכניש לתיבה: נראה שלדעת רש"י (לק' ל, כג) "ואספת אליך" בלה"כ כאן, פירושו שתכניסנו אליך. אבל אונקלוס פירש שהוא ל' קיבוץ (א.מ.ר.). ע' מש"כ שם מהרמב"ן. (א) אָנֹשׁ בֵּיתָךְ: פירוש "ביתך" בלה"כ כאן הוא ע"ד שפירש המקרא עצמו לעיל (ו, יח) "... ובניך ואשתך ונשי בניך" (רמב"ן), ולשון אונקלוס הוא כלה"כ לקמן (יז, כג), "אנשי בית אברהם". וכן תרגם "בית" לק' (יב, יז; ועוד). אבל יש שמתרגם כלה"כ "בית". ואעפ"י שהכונה לאנשי הבית, אינו מוסיף המלה אָנֹשׁ, כגון בתרגומו "בית פרעה" (לק' מה, טז; ועוד), ו"בית אב" (לק' מו, לא; ועוד).

ונראה, שכשמתרגם 'אנש בית', הכונה, רק יוצאי חלציו, ונשיהם. אבל כשמתרגם 'בית' לבד, אז "בית" במקרא פירושו, רשות (ע' רש"י במדבר ל, ד). והכונה לכלול יותר, וגם משרתים, יועצים זרים ורכושו, בכלל הבית הם (ע' ב.א.). (ב) דָּבָא: הטהור ("דכי" מלשון

חידושי התרגום

מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הוּא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ (בראשית ז, ב).

אונקלוס: מכל בעירא דכיא תסב לך שבעה שבעה דכר ונוקבא ומן בעירא דליתוהי דכי תרין דכר ונוקבא.

בסנהדרין קח, ב, תמהו, "אישות לבהמה מי אית לה", כמו שהביא 'מעט צרי'. והשיבו, "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאותם שלא נעבדה בהם עבירה". ופירש שם רש"י בד"ה שלא נעבדה בהן עבירה, "שלא נזקקו אלא לבן זוגם". מהרש"א מבין שהכוונה היא שלא נזקקו אלא לבני מינם; ראה רש"י לבראשית ו, כ. לפי הגמרא "איש ואשתו" הם אפוא לשון אישות ממש, זוגיות תקינה שמורה על כל פנים מאותן סטיות שהן השחתה אפילו לבהמה.

אונקלוס נזהר מתמיהת הגמרא בכך שלא תרגם מילולית 'גבר ואיתתיה' או 'בעל ואיתתיה' אלא "דכר ונוקבא". ואמנם חוץ מן הפסוק שלפנינו, המקרא עצמו

שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן-
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טָהָרָה הוּא
שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: (ג) גַּם מֵעוֹף
הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר
וְנִקְבָּה לְחַיֹּת זָרַע עַל-פְּנֵי כָל-
הָאָרֶץ: (ד) כִּי לַיָּמִים עוֹד שִׁבְעָה
אֲנֹכִי מִמָּטִיר עַל-הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
וּמַחֲיִיתִי אֶת-כָּל-הַיְּקוּם אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:
(ה) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוָּהוּ
יְהוָה: (ו) וַנָּח בֶּן-נֹשׁ מֵאוֹת
שָׁנָה וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיִם עַל-

שִׁבְעָה שִׁבְעָה דְּכָר וְנִקְבָּה וּמִן
בְּעִירָא דְּלִיתָהּ דְּכִי תְרִין דְּכָר
וְנִקְבָּה: ג אִף מֵעוֹפָא דְּשָׁמַיָא
שִׁבְעָה שִׁבְעָה דְּכָר וְנִקְבָּה
לְקִימָא זָרַעָא עַל אִפִּי כָל
אַרְעָא: ד אֲרִי לְזִמּוֹן יוֹמִין עוֹד
שִׁבְעָה אָנָּה מַחֲיִית מִטָּרָא עַל
אַרְעָא אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין
לַיְלָו וְאַמְחִי יֵת כָּל יְקוּמָא
דְּעַבְדִּית מֵעַל אִפִּי אַרְעָא:
ה וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דְּפִקְדִּיהּ יְיָ:
ו וַנָּח בֶּר שִׁית מֵאוֹת שָׁנִין
וּמִטָּרָא הָיָה מַיָּא עַל אַרְעָא:

רש"י

כדי שיקריב מהן קרבן צלחתו (ע)
צ"ר כו, א': (ג) גם מעוף
השמים וגו'. צטוהרס הכתוב
מדצר ולמד סתום מן המפורש:
(ד) כי לימים עוד שבעה.
אלו ז' ימי חצלו של מתושלח
הנדיק שחם הקצ"ה על כדו
ועכצ את הפורענות (צ"ר לב, ז;
סנהדרין קח:). לא וחשוב שנותיו של

מתושלח ותמנא שהם כלים צשנת ת"ר שנה לחי נח: כי לימים עוד. מהו עוד זמן
אחר זמן זה נוסף על ק"כ שנה: ארבעים יום. כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצרים
לצור כורת ממזרים (צ"ר לב, ה): (ה) ויעש נח. זה צלחתו לתצה:

מעט צרי

יז', בהתחלפות האותיות ז-ד). * דְּכָר וְנִקְבָּה: זכר ונקבה, דלא כלשון הכתוב "איש ואשתו".
ובאמת הגמרא (סנהדרין קח:) תמזה, "ואישות לבהמה מי אית לה". ואולי אין לומר בלשון

הארמית על הבהמה "איש ואשתו". וגם במקרא הוא לשון מושאל, כי עיקר שמות "איש ואשה" הונחו תחילה לזכר ולנקבה מבני אדם (מו"נ א, ו). שהרי בפירוש נאמר (לעיל ב, כג) "לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת" (אברבנאל על מו"נ, שם; וע' רש"י שמות כו, ג ד"ה אשה). דְּלִיתָהּ: תרגם לה"כ "לא... הוא", אִינָה (נפה"ג), וכלקמן (פסוק ח). (ד) לִימִן יוֹמִין עוֹד שְׁבַע: הכונה, כשיעברו שבעה יומים, ויגיע הזמן של היקף שבעה יומים נוספים (ע' תיב"ע). מִחַת מִטְרָא: לשון הורדה. עיין מש"כ לעיל (ב, ה). 'מחת' היא משרש נחת. וכתב רבנו יונה (משלי יז, י), שגם המלה "תחת", לשון ירידה, היא משרש זה, כמו (תהלים לח, ג), "וַתִּנָּחַת עָלַי יָדֶיךָ". יְמִינִין: לא יום שלם, אלא עת השמש על הארץ (ע' מש"כ לעיל א, ה).

שבעה זכר ונקבה ומן הבהמה שאיננה¹⁹ טהורה שנים זכר ונקבה: ג גם מהעוף של השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על פני כל הארץ: ד כי למועד²⁰ ימים עוד שבעה אני מוריד מטר על הארץ ארבעים ימים²¹ וארבעים לילות ומחיתי את כל היקום שעשיתי מעל פני הארץ: ה ויעש נח ככל שצוהו ה': ו נח בן שש מאה שנים והחצפה היתה²² מים על הארץ:

19. באונקלוס 'דְּלִיתָהּ' (שאיננו) לשון זכר, כי 'בעירא' בתרגום הוא לשון זכר. 20. שמות כג, טו; לד, יח. 21. 'ימין' בתרגום משמש לזמן שבו השמש על הארץ. 22. באונקלוס 'הָיָה' (היה) לשון זכר, כי 'טופנא' לשון זכר.

חידושי התרגום

מתאר את זוגות הבהמות החיות והעופות שאסף נח אל התיבה כ"זכר ונקבה", למעלה ו, יט, ולהלן ז, ג, ט, ו-טז. אונקלוס מתרגם את פסוקנו כאילו גם בו נאמר "זכר ונקבה", וכאילו 'איש' נרדף פה אל 'זכר' ו'אשה' אל 'נקבה'. ועדיין יש לכלכל את כינוי הקנין של "אשתו", שהרי אם אין אישות לבהמה, 'אשה' או 'נקבה' זו אינה של הזכר. ואכן במקומות שקרא הכתוב לזוגות החיות "זכר ונקבה" אמנם לא נאמר 'ונקבתו'.

והנה צוינו במלאכת המשכן שיריעות תחברנה "אשה אל אחתה" (שמות כו, ג), במחברות רכוסות "אשה אל אחתה" (שם כו, ו) באמצעות קרסים מוחדרים ללולאות מקבילות "אשה אל אחתה" (כו, ה); שידות הקרשים תשלבנה "אשה אל אחתה" (כו, יז); ושפני הכרובים יסבו "איש אל אחיו" (כה, כ; לו, ט). לדעת רש"י לשמות כו, ג, וראב"ע שם ולפסוקנו, משמעם של 'איש' או 'אשה' הוא לפעמים פרט או יחידה מסוג פלוני המדובר בהקשר, אלא ש'איש' משמש אצל סוג שהוא זכר דקדוקי ו'אשה' אצל נקבה דקדוקית. כך אחד הכרובים הוא 'איש', בעוד אחת היריעות או המחברות או הלולאות או הידות היא 'אשה'. ואמנם, תחת הניב

ז וְעַל נֹחַ וּבְנוֹתָיו וְאֶתְחִיָּה וּנְשֵׁי
בְנוֹתָיו עָמְיָה לְתִיבְתָּא מִן קָדָם
מִי טוֹפְנָא: ח מִן בְּעִירָא דְכִיָּא
וּמִן בְּעִירָא דְלִיתוּהִי דְכִי וּמִן
עוֹפָא וְכָל דְרַחֲיִשׁ עַל אֲרָעָא:
ט תָּרִין תָּרִין עָלוּ עִם נֹחַ
לְתִיבְתָּא דְכָר וְנִקְבָּא בְּמָא
דְּפָקִיד יִי יֵת נֹחַ: י וַהֲוָה לְזִמְן
שִׁבְעָא יוֹמִין וּמִי טוֹפְנָא הָווּ עַל
אֲרָעָא: יא בְּשַׁנַּת שִׁית מָאָה
שָׁנִין לַחֲיֵי נֹחַ בִּירְחָא תַּנְיָנָא
בְּשַׁבְעַת עָסְרָא יוֹמָא לִירְחָא
בְּיוֹמָא הָדִין אֶתְבָּזְעוּ כָּל מִבּוּעֵי

רש"י

(ז) נח ובניו. האנשים לצד
והנשים לצד לפי שנאסרו צתשמים
המטה מפני שהעולם שרוי בצער
(תנחומא נח יא; ע' סנהדרין קט): **מפני**
מי המבול. אף נח מקטני חמנה
היה מאמין ואינו מאמין שיצא
המבול ולא נכנס לתיבה עד
שדחקוהו המים (צ"ר לג, ו):
(ט) באו אל נח. מאליהן (תנחומא
יב; ע' סנהדרין קט): **שנים שנים.**

כלם השוו צמנין זה מן הפחות היו שנים: (יא) בחודש השני. רצי אליעזר אומר זה
מרחשון רצי יהושע אומר זה אייר (ר"ה יא: סד"ע רצה ד): **נבקעו.** להוילא מימיהן: תהום

מעט צרי

(ז) וְעַל: ונכנס (ע' מש"כ לעיל ו, כ). וכן פירשו רש"י ורמב"ן (לק' פסוק טז). ודלא כראב"ע (פסוקים
ה, יג), שפירש שבאו קרוב לתיבה, ורק ביום שבעה עשר נכנסו בתוכה (א.מ.ר.). (ט) **עם**

הָאָרֶץ: (י) וַיָּבֹא נֹחַ וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ
וּנְשֵׁי-בָנָיו אִתּוֹ אֶל-הַתֵּבָה מִפְּנֵי
מִי הַמָּבּוּל: (ח) מִן-הַבְּהֵמָה
הַטְּהוֹרָה וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר
אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן-הָעוֹף וְכָל
אֲשֶׁר-רִמֵּשׁ עַל-הָאָדָמָה:
(ט) שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל-נֹחַ אֶל-
הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כָּאֲשֶׁר צִוָּה
אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ: (י) וַיְהִי לְשִׁבְעַת
הַיָּמִים וּמִי הַמָּבּוּל הָיוּ עַל-
הָאָרֶץ: (יא) בְּשַׁנַּת שִׁשְׁ-מֵאוֹת
שָׁנָה לַחֲיֵי-נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי
בְּשַׁבְעָה-עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם
הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל-מַעֲיָנוֹת תְּהוֹם

ז ויכנס נח ובניו ואשתו ונשי בניו
 אתו לתיבה מפני מי ההצפה:
 ח מהבהמה הטהורה ומהבהמה
 שאיננה טהורה ומהעוף וכל שֶׁנֶּעַ 23
 על הארץ: ט שנים שנים נכנסו עם
 נח לתיבה זכר ונקבה כמו 24 שצוה
 ה' את נח: י ויהי למועד שבעה ימים
 ומי ההצפה היו על הארץ: יא בשנת
 שש מאה שנים לחיי נח בחודש
 השני בשבעה עשר יום לחודש ביום
 הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה

23. ראה רמב"ן לעיל א, כ. 24. 'בְּאֶשֶׁר' –
 'כמו אשר'; ובתרגום 'כמו ש...' ('קמא ד...').

נח: אונקלוס מחלק בפירושו בין "אֶל נח",
 שפירושו, עמו (כמו "ואשה אל אחותה לא תקח" – ע' פירושי
 רש"י רמב"ן ורד"ק לקמן מט, כט), לבין "אֶל התבה",
 שפירושו, לתיבה. (י) לְיָמָיו: ע' מש"כ לעיל (פסוק
 ד). (יא) שָׁנִים: לשון רבים, כמשפט לשון ארמית
 אצל כל שם הבא בתרגום אחר מספר יסודי, אע"פ
 שבלשון הכתוב הוא בלשון יחיד. אבל בהמשך
 תרגומו, בְּשִׁבְעַת עֶסְרָא, שהוא מספר סדורי, תרגם,
 יוֹמָא, לשון יחיד. וצ"ע מלקמן (ח, יד), שתרגם
 בְּעֶסְרִין וְשִׁבְעָא יוֹמָא, והרי הוא מספר יסודי, וא"כ
 מדוע לא תרגם יוֹמִין (ע' ב.א.). מְבוּעֵי: מלשון
 נחל נובע (תרגם אברהם). ונקרא הדיבור בלשון הזה
 ("יום ליום יביע אומר" – תהלים יט, ג) לפי שהוא יוצא

חידושי התרגום

"אִשָּׁה אֶל אָחֹתָהּ" שבמובאות מפרשת תרומה, מופיע תדיר "אָחֹת אֶל אָחֹת"
 בפרשת ויקהל, גבי היריעות (לו, י) המחברות (לו, יג) הלולאות (לו, יב) וידות הקרשים
 (לו, כב). 'אָח' או 'אָחֹת' הוא פרט נוסף מסוגו דומה לראשון ובעל זיקה לו.

מסתבר שאין בארמית שימוש דומה ב'גבר' ו'איתתא', המקבילות הארמיות
 ל'אִישׁ' ו'אִשָּׁה'. לכן מתרגם אונקלוס את "אִשָּׁה אֶל אָחֹתָהּ" "חדא עם חדא" היכן
 שההוראה היא לחברן (כו, ג; כו, ו), ו"חדא לקביל (מול) חדא" היכן שההוראה היא
 לכוונן (כו, ה; כו, יז – ושם "חד לקביל חד", בלשון זכר הנופל על "ציריך"), בדיוק כמו שנהג
 אצל "אָחֹת אֶל אָחֹת". לדרכו תרגם גם את "אִישׁ אֶל אָחִיו" "חד לקביל חד".

יתכן אפוא שאף "אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ" בפסוקנו אינם אלא פרט או יחיד ממינו ויחידה,
 כאילו נכתב 'אחד ואחת', כלומר זכר ונקבה. נאמר למעלה, "מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן
 הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחְיֹת" (בראשית
 ו, כ). אפשר שסופית הכינוי של "אִשְׁתּוֹ" אינה מכנה את ה"אִישׁ" אלא את המין,
 שייקח נח אל התיבה גם את הפרט הנקבי של 'כל מין הַבְּהֵמָה', כלומר את הנקבה.
 ואולי חוזר הכינוי ומתדבק אף אל "אִישׁ", כאילו כתוב 'אִישׁוֹ וְאִשְׁתּוֹ', היינו זכר
 ונקבה מכל מין.

במלאכת המשכן השיוכים "אָחִיו" ו"אָחֹתָהּ" מתבטאים בתרגום במילות היחס

תהום רבא וכו' דשמיא
אתפתחא: יב ויהוה מטרא נחית
על ארעא ארבעין יממין
וארבעין לילון: יג בכרן יומא
הדין על נח ושם וחס ויפת בני
נח ואפת נח ותלת נשי בנוהי
עמהון לתיבתא: יד אנון וכל
חיתא לזנה וכל בעירא לזנה
וכל רחשא דרחיש על ארעא
לזנוהי וכל עופא לזנוהי כל
צפר כל דפרח: טו ועלו עם נח

רש"י

רבה. מדה כנגד מדה הם חטאו
צרכה רעת האדם ולקו צמחוס רצה
(סנהדרין קמ). (יב) ויהי הגשם
על הארץ. ולהלן הוא אומר ויהי
המבול אלא כשהורידן הורידן
צרחים שחם יחזרו יהיו גשמי
צרכה וכשלא חזרו היו למבול:

ארבעים יום וגו'. אין יום א' מן המנין לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב צום הזה נצקעו
כל מעינות נמלאו ארבעים יום כלים צ"ח צכסלו לרצי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן אחד
מלא ואחד חסר הרי י"צ ממרחשון וכ"ח מכסלו: (יג) בעצם היום הזה. למדך הכתוב
שהיו בני דורו אומרים אילו אנו רואים אותו נכנס למיבה אנו שוצרין אותה והורגין אותו
אמר הקצ"ה אני מכניסו לעיני כלם ונראה דבר מי יקום (צ"ר לג ח): (יד) צפור כל כנף.

מעט צרי

מהפה כמים מהמקור הנובע (רד"ק סה"ש). וכו': חלונות (ע' רס"ג דניאל ו, יא). וכן תרגם לק'
(ח, ו). (יב) נחת: יורד. הוספה על לשון הכתוב, לומר, שהגשם ירד על הארץ ארבעים
יום, ולא שעמדו המים על הארץ ארבעים יום אחר ירידת הגשם (ב.א.). (יג) בכרן יומא:
כונתו, למראית היום, שכבר האיר המזרח (רש"י מנחות ה:). כלומר, ש"בעצם היום הזה" בא
ללמדנו שלא נכנס נח לתבה בליל שבעה עשר, ואף לא אחר עלות השחר של יום זה, אלא

רבה וארבת השמים נפתחו:

(יב) ויהי הגשם על-הארץ

ארבעים יום וארבעים לילה:

(יג) בעצם היום הזה בא נח

ושם-והם ויפת בני-נח ואשת

נח ושלשת נשי-בניו אתם אל-

התיבה: (יד) המה וכל-החיה

למינה וכל-הבהמה למינה

וכל-הרמש הרמש על-הארץ

למינהו וכל-העוף למינהו כל

צפור כל-כנף: (טו) ויבאו אל-נח

והחלונות²⁵ של השמים נפתחו²⁶:
 יב ויהי הגשם יורד²⁷ על הארץ
 ארבעים ימים וארבעים לילות:
 יג בעצם²⁸ היום הזה נכנס נח ושם
 וחס ויפת בני נח ואשת נח ושלש
 נשי בניו אתם לתיבה: יד הָמָּה וכל
 החיה למינה וכל הבהמה למינה וכל
 הרמש שָׁנָע על הארץ למינהו וכל
 העוף למינהו כל צפור כל שָׁטָף²⁹:

25. ראה להלן ח, ו. 26. 'אֶת־פֶּתְחָא' - כך
 צורת רבות נקבות בארמית - ראה רש"י
 שמות א, יז. 27. דברים ט, כא.
 28. לביאור הלשון 'פָּרַן' ראה רש"י (מנחות ה':
 ד"ה האיר) ורמב"ן (ויקרא כג, כח). 29. ראה
 דברים ד, יז.

אחר הנץ החמה (ע' שפת אמת מנחות סח.). ומצאנו
 ש"עצם" פירושו 'מראה' (שמות כד, י; עיי"ש תרגום),
 וגם 'כָּרֵן' פירושו 'מראה' (ע' רש"י מנחות שם). לדעת
 הרמב"ן (ויקרא כג, כח), כונת אונקלוס, בגוף היום
 ובכחו. ו'פָּרַן' הוא כמו פָּרַן [שהאותיות ק-כ
 מתחלפות], ל' קָרַן, כמו, "וכל קרני רשעים אגדע"
 (תהלים עה, יא), ועוד. "כי בעבור שהכוח בקרנים
 יקראו גוף הדבר קרנו וכו'. כי זה הענין לא יעשה
 ביום אחד כמנהגו של עולם. לפיכך אמר כי כל
 החיה וכל הבהמה וכל העוף וכל רומש על האדמה
 נאספו בכח היום ההוא בגזרת האל עליהם כי פיו
 הוא צוה ורוחו הוא קבצן". רש"י (מנחות ה':) גם הוא
 פירש הלשון 'פָּרַן' יומא', אבל יש להתבונן
 בדבריו, ע' מילואים. ותָּפַת: תרגם כאילו היה
 לה"כ "ושלוש". והטעם שכתוב במקרא
 "וּשְׁלֹשֶׁת", ע' רש"י (שמות י, כב), ומלבי"ם (אמור קעא). אבל בלשון הארמי אין נוהג שינוי
 זה במספרים שעד עשר (ע' ב.א. שמות לד, כח). (יד) כָּל דְּפָרַח: פי', כל שמעופף. וזה דלא
 כפי' רש"י שפירש צפור של כל מין כנף. עיין מש"כ לעיל (א, כא). וטעמי המקרא הם
 כרש"י (שיצפור כל כנף' מחוברים). (טו) עַם נָח: תרגם "אֶל" בהוראת עם, עמש"כ לעיל (פסוק

חידושי התרגום

"לקביל" או "עם", שכן כל השיוך והאחוזה הם בחיבור או ההכוונה של פרט
 אל פרט.

כאמור, חוץ מבפסוקנו נקראו הזוגות "זָכָר וּנְקֵבָה". אפילו בפסוק הרצוף אחריו,
 אשר מוסיף שגם עופות יילקחו שבעה שבעה, ננקטו "זָכָר וּנְקֵבָה" ולא "אִישׁ
 וְאִשְׁתּוֹ". לפי הגמרא ניתן להציע שסמוך להזכרת העופות, "גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם
 שְׁבַעַה שְׁבַעַה זָכָר וּנְקֵבָה", מסיים הכתוב בנימוק, "לְחַיִּית זָרַע עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ",
 והולדה תלויה ב"זָכָר וּנְקֵבָה" ולא באישות או נקיות משחיתות. כן למעלה הזכירה
 החייאה ועמה "זָכָר וּנְקֵבָה": "שְׁנַיִם מִכָּל תְּבִיאָה אֶל הַתֵּבָה לְחַיִּית אֹתָם זָכָר וּנְקֵבָה
 יִהְיֶה" (שמות ו, יט).

אבל לאונקלוס "אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ" הם לכאורה נרדפים גמורים אל "זָכָר וּנְקֵבָה",

אֶל-הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מְכָל-
הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר-בּוֹ רוּחַ חַיִּים:
(מז) וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מְכָל-
בֶּשֶׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ
אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדָיו: ^{שלישי}

לְתִיבְתָּא תְּרִין תְּרִין מְכָל
בְּסָרָא דְּבִיָּה רוּחָא דְּחַיִּי:
טז וְעֲלִיא דְּכָר וּנְקֵבָא מְכָל
בְּסָרָא עָלוּ כְּמָא דְּפִקִּיד יְתִיָּה
יִי וְאַגִּין יִי עֲלוּהִי: ^[שלישי]

רש"י

דבוק הוא נפור של כל מין כנף
לרבות חגבים (חולין קל"ט): (כנף זה לשון
נוצה כמו ושקע אמו בכנפיו שאפלו נוצתה עולה
אף כאן נפור כל מין מראית נוצה):
(מז) ויסגור ה' בעדו. הגן עליו שלא ישכרוה הקיף התיבה דושים ואריות והיו הורגים
זהם (תנחומא ישן י; ד"ר לז, ח). ופשוטו של מקרא סגר כנגדו מן המים וכן כל צעד שצמקרא
לשון כנגד הוא צעד כל רחם (בראשית כ"ח) צעדך וצעד צניך (מ"ז ד') עור צעד עור (איוב ז') מגן
צעדי (תהלים ג') התפלל צעד עזדיך (שמואל א' י"ב) כנגד עזדיך:

מעט צרי

ט. רוּחָא דְּחַיִּי: "רוח חיים" בלה"כ פירושו, רוח של חיות, ו"חיים" הוא שם עצם, ההיפך של המות. ואין הכוונה רוח של אלו שהם חיים, ואז היה "חיים" תואר, ההיפך של מתים, ע' מש"כ לעיל (ב ט). (מז) וַאֲגִין וכו': כרש"י בפי' הראשון. עֲלוּהִי: תרגם "בעדו", עליו, וכן פי' רד"ק (יואל ב, ח). ע' מש"כ לקמן (כו, ח ד"ה מן).

חידושי התרגום

ויש להטעים מדוע שינה הכתוב לקרואתם כאן כך ושם כך. שמא נופלים "איש ואשתו" רק על פרטים ממיני הבהמה והחיה, אשר זכריהם ניכרים בנקל מנקבותיהם באיברי תולדה מבחוץ ושאר סימנים מובהקים, עד ששום מונח לפרט מסוגם, כגון 'איש' או 'אָחָד', לא יכלול את שניהם. אולם במיני העופות דומה לרוב הזכר לנקבה, בלי עילה לפצלם לשונית ולקרוא לזה 'איש' ולזו 'אשה'. אלא, "זָכָר וּנְקֵבָה", כפי שייבדלו באמת ולאחר בדיקה קרובה, וכפי שהוכרח נח להבדיל ביניהם לצורך הבאתם אל התיבה. השווה חזקוני לבראשית ז, ב.

תרגום המתורגם

טו ויכנסו עם נח לתיבה שנים שנים
מכל הבשר שבו רוח של חיים:
טז והנכנסים זכר ונקבה מכל
הבשר נכנסו כמו שצוה אותו ה'
ויגן ה' עליו: [שלישי]

חידושי התרגום

יז

ויִרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי
הַשָּׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דֶּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ (י, יב).

אונקלוס: וחזא יי ית ארעא והא אתחבלת ארי
חבילו כל בסרא אנש אורחיה על ארעא.

ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה
כי אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה (י, א).

אונקלוס: ואמר יי לנח עול את וכל אנש ביתך לתיבתא ארי יתך חזיתי זכי קדמי
בדרא הדין

ויסגר ה' בעדו (י, טז).

אונקלוס: ואגין יי עלוהי.

בשבוע שעבר הוצגה שיטת רמב"ם לפיה אונקלוס משתדל תדיר "בסילוק
ההגשמה", ולעומתה דעת רמב"ן החולק על רמב"ם וסובר שתמורות שאונקלוס
מטמיע בתרגום מעשה האלוקים רומזות לסודות קבליים. כאן נתאמן לאשש
ולחדד גישה שלישית, מוכרת פחות, אשר ניתן כנראה לייחסה לרש"י, לפיה
אונקלוס מכנה "דרך כבוד של מעלה", כלומר מפליג מלשונו כל מגע בין הבורא
לברואיו. דומה שיש בה ליישב קושיות רבות, ביניהן כמה שרמב"ן הקשה על
רמב"ם או שרמב"ם הקשה על עצמו.

במורה הנבוכים א, מה, נדרש רמב"ם לתרגום של פועלי שמיעה וראיה. "כל
מה שבא מעניין השמע מיוחס לאל יתעלה, תמצא אונקלוס הגר נשמר ממנו,
ופירש עניינו בהגיע המאמר (הנשמע) שהוא אליו יתעלה, כלומר שהוא השיגהו.
ואם היה [הנשמע] בכלל הצעקה והתפילה, יפרש [אונקלוס] עניינו שהוא [יתברך]
קיבל או לא קיבל [את התפילה]. ויאמר לעולם בתרגום 'שְׁמַע ה'', 'שמיע קדם ה'
(כגון 'כִּי שְׁמַע ה' כִּי שָׁנְאָה אֹנְכִי', בבראשית כט, לג). ובעניין הצעקה תרגם 'שְׁמַע אֲשַׁמַּע
צַעֲקָתוֹ' (שמות כב, כב), 'קבלה אקביל [קבילתיה]' (=קבילתו; ובדומה 'שְׁמַע ה' אֶל עֲנִיךָ',
בבראשית טז, יא, 'קביל ה' צלותיך'). וזה נמשך (עקבי) בפירושו, לא נטה מזה במקום
(בשום מקום) מן המקומות. אמנם מה שבא מן הראיה מיוחס אליו יתעלה, פירש
אונקלוס בו פירושים מופלאים (משתנים), לא התבאר לי כוונתו ודעתו. והוא, כי
במקומות יפרש 'וִירָא ה'', 'וחזא ה'' (כגון 'וִירָא ה' כִּי רָבָה רַעַת הָאָדָם בְּאָרֶץ', בבראשית ו,
ה), ובמקומות יפרשהו 'וגלי קדם ה'' (כגון 'וִירָא ה' וַיִּנָּאץ, בדברים לב, יט)."

בהמשך מסביר רמב"ם שחזיון בארמית כמו ראייה בעברית תונח על "השגת השכל" כמו "על השגת החוש", ולכן לא נזקק אונקלוס להרחיק ראייה, היינו השגה, מן הקב"ה. אבל נתקשה רמב"ם מדוע אם כן "ברח [אונקלוס] מן הקצת (מלפרש מקצת ראיות ה' כלשונן) ופירשו 'וגלי קדם ה'". לתשובה מציע רמב"ם שכל אימת שהראיה צופה "בעוול והיזק וחמס יפרשהו [אונקלוס] 'וגלי קדם ה'"; כי "טְהוּר עֵינַיִם [אתה ה'] מִרְאוֹת רָע וְהִפִּיט אֶל עַמָּל לֹא תוֹכֵל" (חבקוק א, יג). אלא שרמב"ם מוצא ארבעה חריגים מכללו. שלשה הם ראיות בעוול שמתורגמות 'וחזא' כצורתן: "וַיֵּרָא ה' בִּי רֶבֶה רָעַת הָאָדָם בְּאֶרֶץ" (בראשית ו, ה); "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה"; "וַיֵּרָא ה' בִּי שְׁנוּאָה לְאָה" (שם כט, לא). והרביעי הוא ראייה תמימה, "אֱלֹהִים יִרְאֶה לֹו הַשָּׁה" (שם כב, ח), שמתורגמת "קדם יי גלי אמרא". בגללם מפקפק רמב"ם בנוסחאות התרגום שבידינו, אולם מסיק שאם יתברר שהגרסאות מדויקות "לא אדע להם כוונה בזה".

למעשה למד אונקלוס מן הכתוב עצמו להביא את הנראה והנשמע להיגלות "קדם ה'", כנאמר, "קִץ כָּל בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי" (בראשית ו, יג); "הַכְּצַעְקָתָה הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָלָה" (בראשית יח, כא); "וַעֲתָה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי" (שמות ג, ט). לולי דברי רמב"ם יכולנו לצדד שלעולם דרך כבוד היא להשיא ולהציג את הנראה אל המשקיף מן השמיים, במקום להשפיל את מבטו יתברך אל הרומס על הארץ. אלא שרק ישות צריכה ויכולה להעלות ממקומה, בעוד אפיון הוא מופשט ואינו קובע לו מקום, ואם אין הלשון יכול להעלותו גם אין פחיתות אם ישיגנו הבורא ממקומו במרום. כך "אֱלֹהִים יִרְאֶה לֹו הַשָּׁה"; "בִּי רָאָה ה' בְּעֵנַיִ" (בראשית כט, לב); "בִּי רָאִיתִי אֶת כָּל אֲשֶׁר לָבָן עָשָׂה לָךְ" (שם לא, יב); "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות ב, כה); "רָאָה רָאִיתִי אֶת עַמִּי עֲמִי" (שם ג, ז); "וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ" (שם, ט); "וְכִי רָאָה אֶת עַנְיִם" (שם ד, לא); "רָאִיתִי אֶת הָעַם הַזֶּה" (שם לב, ט); כולן ראיות של עצם או ישות וכולן מתורגמות 'גלי קדם'. אף "וַיֵּרָא ה' וַיִּנָּאֶץ" מוסב על "יִזְבְּחוּ לַשִּׁדִּים וגו'" (דברים לב, יז), מפעל ומחזה ממשי, ומתורגם 'וגלי קדם יי'. אבל "וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּי טוֹב" (בראשית א, י); "וַיֵּרָא ה' בִּי רֶבֶה רָעַת הָאָדָם בְּאֶרֶץ"; "וַיֵּרָא ה' בִּי שְׁנוּאָה לְאָה"; הם אפיונים, ראיות של תכונה, ומתורגמים "וחזא". ובפרשתנו, אין "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה" ראיית גוף הארץ, אלא ראייה ש"הִנֵּה נִשְׁחָתָה", הסתכלות של שיפוט מעין "אֶרְדָּה נָא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעְקָתָה הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ" (בראשית יח, כא), שתרגומו "אתגלי כען ואדון הכקבילתהון דעלת לקדמי עבדו". לכן תרגם כאן אונקלוס "וחזא". (בסדום נועדה הראיה לברר ספק, ולכן

לא יכול אונקלוס לתרגם "ואחזה", פן ישתמע שהנראה מקרוב, אגב ירידה, לא נראה מרחוק. אלא, "אדון", שאין דנים אדם אלא בפניו. בדומה, "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב" (שם א, ד) שיעורו 'וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב הָאוֹר', שכן לא האור כשלעצמו נראה אלא טובו, כשאר "וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב" שבמעשה בראשית, ולפיכך תרגומו "וחזא". כיוצא בו בפרשתנו, "כִּי אַתָּה רָאִיתִי צְדִיק לִפְנֵי בְדוֹר הַזֶּה", שלא נח כשלעצמו נראה אלא צידקתו, ותרגומו "וחזא".

(התרגום של "כִּי יֵרָאָה כִּי אֶזְלַת יָד וְאָפֶס עָצוֹר וְעֶזוֹב" (דברים לב, לו), "ארי גלי קדמוהי דבעדן דתתקף עליהון מחת שנאה יהון מטולטלין ושביקין", אינו מענייננו. לאונקלוס "כִּי" השנייה אינה 'אֶשֶׁר' או נתינת טעם, אלא 'כַּאֲשֶׁר', קביעת מועד. מדובר בעתידות שכבר הן גלויות וידועות לקב"ה, לא בדבר גלוי "קדם יי" בשעה שהוא קיים.)

מלבד תפקידו גבי שמיעה וראיה, משמש "קדם" בהקשרים נוספים לצחצח את הלשון מהפגשת הבורא עם ברואיו. כל "אֶל" או "ל-" ה' או האלוקים מתורגם "קדם", כמו "וַיָּבֹא קִין מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה'" (בראשית ד, ג); "וַיֹּאמֶר קִין אֶל ה'" (שם, יג); "וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַה'" (שם ח, כ); "הֲרַמְתִּי יָדִי אֶל ה'" (שם יד, כב); "וַיֹּאמֶר אֲבִרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים" (שם יז, יח); "וַיִּקַּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַה'" (שם כד, כו); "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה'" (שמות ד, י); "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל ה'" (שם ה, כב); "וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה'" (שם ח, ח); "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה'" (במדבר כז, טו); "הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כו, ג). מאידך, הקב"ה אומר וקורא ומדבר תדיר "אֶל" האדם והאמירות והקריאות והדיבורים מתורגמים כצורתם. כך או כך עוברים דברים בין אלוקים לאדם, אבל אונקלוס כינה רק בכיוון אחד. ללמד שלא האנשה נדרש אונקלוס להרחיק אלא מגע. קול ה' ודברו פושט אל נמענו מן השמיים, אבל בשר ודם פן יהרסו אל ה'. מעתה, התנסחויות שיכלו להיתפס כמיאון להמשיל פעולה אלוקית באיבר גשמי תתגלינה כשוללות את המגע הכרוך בהזדקקות לאיבר. כל קליטה 'בעיניים' של אדם מתורגמת מילולית, כגון "אֶל יָרַע בְּעֵינֶיךָ" – "לא יבאש בעינך" (בראשית כא, יב); "וְהָיִיתִי בְּעֵינָיו כְּמִתְעַתֵּעַ" – "ואיהי בעינוהי כמתלעב" (שם כז, יב); "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטֵב בְּעֵינָיו" – "ושמע משה ושפר בעינוהי" (ויקרא י, כ). אצל הקב"ה, "קדם יי" כמצופה, כגון "וְנָח מִצָּא הֵן בְּעֵינֵי ה'" – "ונח אשכח רחמין קדם יי" (בראשית ו, ח); "רַע בְּעֵינֵי ה'" – "ביש קדם יי" (שם לח, ז); "וְעֵשֶׂתִּי הִיטָר וְהֵטוֹב בְּעֵינֵי ה'" – "ותעביד דכשר ודתקין קדם יי" (דברים ו, יח). אבל, "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּה" – "תדירא עיני יי אלהך בה" (דברים יא, יב). והרי שמתת עיניים משליות לאלוקים

לא מרתיעה את אונקלוס, אלא רק ההגעה 'בעיניים' של מעלה. "עֵינֵי ה'" – מבטו – בארץ אינן נוחות אליה אלא הוא "יֵשֵׁב עַל חוּג הָאָרֶץ וַיִּשְׁבֶּיהָ פְּחָגְבִים" (ישעיה מ, כב).

ובשמות טו, ח: "וּבְרוּחַ אַפִּיךָ נִעְרְמוּ מֵיָם" – "ובמימרו פומך חכימו מיא". אין הפה טורד את אונקלוס אלא נשיפתו עד המים. משהומרה "רוח" ב"מימר" היינו רצון, רשאי הפה הנמלץ לעמוד במקומו הנשגב, ויפעל הרצון ממעל את פעולתו העלומה.

תרגומו המילולי של "פָּנִים אֶל פָּנִים" הוא "אפין באפין", כמו שתרגם אונקלוס את "כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים", "ארי חזיתי מלאכא דיי אפין באפין" (בראשית לב, לא). אך היכן שהפנים הם פני ה', במקראות "וְדָבַר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים" (שמות לג, יא) ו"פָּנִים בְּפָנִים דָּבַר ה' עִמָּכֶם בְּהָר מְתוֹךְ הָאֵשׁ" (דברים ה, ד), מתרגם אונקלוס "ממלל עם ממלל", דיבור עם דיבור, הפשטה העוקפת דימוי הגופני. חוץ מן "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים" (שם לד, י), אשר אותו מתרגם אונקלוס, "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה דאתגלי ליה יי אפין באפין". שכן לא הפנים מרתיעים אלא דיבור או ידיעה המצריכים קריבה "פָּנִים אֶל פָּנִים". החלפת הפועל "יָדְעוּ" ב"אתגלי ליה" כבר מספקת את הריחוק הרצוי, כמו ש"וַיֵּרֶד ה' לְרֹאשׁ אֶת הָעִיר" נעשה "ואתגלי יי על עובד קרתא" (בראשית יא, ה) ו"הִנֵּסָה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לוֹ גֹּי מִקְרֵב גֹּי" נעשה "נסין עבד יי לאתגלאה למפרק ליה עם מגו עם" (דברים ה, לד) להרחיק את קונה שמיים וארץ מעיר ומושב גויים. הקב"ה בשמיו ומהדר גאונו מתפעלים ברואיו למטה (השווה מהר"ל תפארת ישראל לג). אין רע אם תימשל ההתגלות "אֶל פָּנִים".

נאמר, "וְעָבַר ה' לִנְגָף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת" (שמות יב, כג). לפי דרכו היו לאונקלוס לתרגם את "וְרָאָה אֶת הַדָּם", "ויתגלי קדם יי דמא", אך למעשה הוא מתרגם, "ויתגלי יי לממחי ית מצראי ויחזי ית דמא על שקפא ועל תרין ספיא". שכן בעבור ה' במצרים אין מראה הדם בא לפניו אלא הוא כביכול קרב אל הבתים. אך המעבר, מלמדנו אונקלוס, אינו תנודה אלא התגלות. ובתוך ההתגלות החלה במצרים אין הדם משתקף למעלה אלא נראה וניכר במקומו.

שלוש פעמים הוזכרה בתורה "אֶצְבַּע אֱלֹהִים". את "וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטָמִם אֶל פְּרָעָה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הוּא" (שמות ח, טו) מתרגם אונקלוס, "ואמרו חרשיא לפרעה מחא מן

קדם יי היא". האצבע מסתלקת ובאה תחתה מכה מאת ה'. אבל אצל "לחת אָבן כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים" (שם לא, יח), כמו אצל "שְׁנֵי לוחֹת הָאֲבָנִים כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים" (דברים ט, י), הוא מתרגם בפשטות "אצבעא דיי". שכן אצבע מרתיעה רק כאשר היא מושטת למטה ומנגעת את עפר מצרים בכינים, ואז יש להמירה בפעולתה, כלומר במכה. אבל אצבע בשמיים כותבת "מִכְתָּב אֱלֹהִים" על גבי "מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים" היא במקומה ובכבודה, ומליצה כשרה היא אפילו בלשון תרגום. "יָד ה'" מומרת לפעמים בביצועיה, כגון "יָד ה' הוֹיָה בְּמִקְנֶה" – "מחא מן קדם יי הויא בבעירך" (שמות ט, ג); "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם" – "וחזא ישראל ית גבורת ידא רבתא דעבד יי במצרים" (שם יד, לא); "וְגַם יָד ה' הִיטָה בָּם" – "ואף מחא מן קדם יי הות בהון" (דברים ב, טו). רמב"ן מקשה מדוע את "מִימֵינוּ אֵשׁ דָּת לָמוֹ" (שם לג, ב) מתרגם אונקלוס "כתב ימיניה מגו אישתא אוריתא ייהב לנא", בלי להשיב אחור ימינו מפני ההגשמה. אך לאמור יד של מעלה כותבת בשמיים אינה מן הדימויים שאונקלוס מפלה מלשוננו, כל שהיא לא פושטת אלינו. ואמנם מתרגם אונקלוס בשופי גם את "בְּזֹרַע נְטוּיָה" (שמות ו, ו) ואת "בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה" (דברים ד, לד; ה, טו; כו, ח) כצורתן (וראה דברים לב, לט). כן מתורגם "יְמִינֶךָ ה' נֹאדְרֵי בְּפֶחַ" (שמות טו, ו), "יְמִינֶךָ יי אדירא בחילא", ו"נְטִיטָה יְמִינֶךָ תְּבַלְעֵמוּ אֶרֶץ" (שם, יב), "ארימת ימינך בלעתנון ארעא". שכן לאונקלוס נטיית זרוע או ימין היא הרמתה, אף באהרן ומשה שצוו לנטות ידם על מימי מצרים (שם ח, א) ועל השמיים (ט, כב; י, כא) ועל ארץ מצרים (י, יב) ועל הים (יד, כו). כל שזרוע ה' וידו החזקה וימינו הנאדרת מורמות, הלא ניצבות הן בשמיים ונכבדות בריחוקן. לרוב, ירידה של ה' היא לאונקלוס התגלות: וַיֵּרֶד ה' לִרְאֹת אֶת הָעִיר מתורגם, כאמור, "ואתגלי יי על עובד קרתא"; "אַרְדָּה נָא וְאֶרְאָה" מתורגם "אתגלי כען ואדון; וַיֵּרֶד ה' עַל הָרִ סִּינַי" מתורגם "ואתגלי יי על טורא דסיני" (שם יט, כ); "וַיֵּרֶד ה' בְּעָנָן" (שם לד, ה; במדבר יא, כה) מתורגם "ואתגלי יי בעננא"; ו"וַיֵּרֶד ה' בְּעַמּוּד עָנָן" (במדבר יב, ה) מתורגם "ואתגלי יי בעמודא דעננא". ואילו "אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם עֲלֹה" (בראשית מו, ד) מתורגם כצורתו "אנא איחות עמך למצרים ואנא אסקנך אף אסקא ויוסף ישוי ידוהי על עינך". שכן לא ירידה כשלעצמה נשללת, אלא ירידה אל עיר או על הר או אל בני אדם לדבר אתם. את "אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרִימָה" לא ניתן לפרש כהתגלות, כי ודאי לא נגלה ה' לישראל בבואם מצרימה וכל משך שנות גלותם בה. אבל אין צורך, כי זו ירידה 'עם' ולא

ירידה 'אל' מקום מוגדר בעולמנו התחתון. יגיד אליו רעו, "וְאַנְכִי אֶעֱלֶךָ גַם עֲלֵה", שהוראת "אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ" היא 'אֲנֹכִי אורידך', כלומר אשמרך ברדתך. לשמירה כזו "אנא איחות עמך" היא מליצה הגונה.

הוזכר בשבוע שעבר שבתרגום לשני הפרקים של בראשית לא נצפית שום מגמה לעקוף ניבים מאנישים. עקיפה ראשונה נמצאת בבראשית ג, ה, שם "כִּי יִדַּע אֱלֹהִים" מתורגם "ארי גלי קדם יי". אחריה בפסוק ח "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְּהֵלֶךְ בְּגֶן" מתורגם "ושמעו ית קול מימרא דיי אלהים מהלך בגנתא", ומשם מתפתח ההרגל הרווח. שנינו בחגיגה יא, ב, "כל המסתכל... מה לפנים", היינו לפני שנשלמה הבריאה, "רתוי לו שלא בא לעולם". ובבראשית רבה ט, א, "רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא אמר, מתחלת הספר ועד [וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וַהֲנֵה טוֹב מְאֹד] (בראשית א, לא) 'כָּבֵד אֱלֹהִים הִסְתֵּר דְּבָר' (משלי כה, ב). מכאן ואילך 'כָּבֵד מַלְאָכִים חָקֵר דְּבָר'". מעשה בראשית עד יצירת האדם ואשתו עוסק בעולם מתגבש בטרם קיבל את צביונו הנוכחי, עולם זר ומנותק לא פחות מן הלוחות בטרם הורדו מן השמיים. כל המפעל האלוקי דאז מופלג תכלית ריחוק מאתנו בלי צורך להרחיק עוד.

לכן מתורגם המפעל כלשונו. 'סגירה' כגון של דלת היא 'אחידה' בארמית (מקביל אל 'אחיזה' בעברית), ולפיכך "וַהֲדִלַת סָגֵר אַחֲרָיו" מתורגם "ודשא אחד בתרוהי" (בראשית יט, ו). אבל בפרשתנו "וַיִּסְגֹּר ה' בַּעֲדוֹ" מתורגם "ואגין יי עלוהי", בהחלפת הפועל הידני במופשט. ואילו בפרשת בראשית "וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה" הוא "ומלי בשרא תחותה" (שם ב, כא), משל ליוצר אנושי הממלא חלל בטיט ומחליק את המילוי בכפיו. בפרשתנו, "כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים" מתורגם "ארי אמית יתיה יי" (ה, כד), להפשטה. ואילו בפרשת בראשית, כדי לבנות את האשה "וַיִּקַּח אֶחָת מִצֵּלְעָתָיו" (ב, כא), שתרגומו "ונסיב חדא מעלעוהי", כאשר הפועל "נסיב" משמש בכל מקום לנטילה בידיים.

מעט צרי - מילואים

פרק ו

כלומר, המילה את היא ל' ביאה, ובאה להביא דבר נוסף].

טז) צֶהָר | תַּעֲשֶׂה לְתִבְּהָ וְאֶל־אִמָּהּ תִּכְלֶנָּה מִלְמַעְלָה וּפָתַח הַתִּבְּהָ בְּצִדָּהּ תִּשֹּׂם תַּחְתֵּימָם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה:

ניהור תַּעֲבִיד לְתִיבְתָּא וְלֹא־מִתָּא תִּשְׁכַּלְלָנָה מְלַעֲלָא וְתִרְעָה דְתִיבְתָּא בְּסִטְרָה תִּשְׁוִי מְדוּרִין אַרְעָאין תִּנְגִּין וְתִלִּיתָאין תַּעֲבִדְנָה:

וְתִרְעָה דְתִיבְתָּא: ושער של התבה. נראה שמקור מלה זו מלשון פרצה. "פרץ ה' פרץ" (ש"ב ו, ח), תיב"ע, תרע ה' תרעתא. והשער הוא פרצה בכותל (עיין פתשגן - ויחי). וי"א ש"תרע" כמו "שער" בחילוף השי"ן לתי"ו (כרגיל בארמית, שלש - תלת) ובחילוף סדר האותיות (ת.א.).

פרק ז

ב) מְכַל | הַפְּהִמָּה הַטְּהוּרָה תִּקְחִי לָךְ שְׂבָעָה שְׂבָעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־

יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִי מְלָאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ: וַאֲמַר יי לְנֹחַ קֶצֶא דְכָל בְּסָרָא עַל לְקַדְמֵי אָרִי אֲתַמְלִיאת אַרְעָא חֲטוּפִין מִן קָדָם עוֹבְדֵיהוֹן בִּישְׂיָא וְהָא אָנָּא מַחְבִּילָהוֹן עִם אַרְעָא:

עם אַרְעָא: לדעת אונקלוס, "את" בלה"כ כאן, פירושה עם. ויובן על פי מה שכתב מגחם בן סרוק (מחברת את), שהמלה "את" נגזרת מן, אתו. [ויש אומרים שזה טעם הדורשים כל "אֲתִין" לרבות (קידושין נז.), כיון שהמלה "את" יש לה גם משמעות של "עם" (יפ"ת ב"ר א, יט). אבל לדעת הגר"א (אדרת אליהו בראשית א, א), המילה "את" עצמה מורה על דבר המצטרף, כמו אֲתִי, אֲתָךְ, ולכן "את" נדרש לרבות. ולדעת הרמב"ן (לעיל א, א), "דרשו את לרבות" כי היא נגזרת מן אֲתָא בקר וגם לילה' (ישעיהו כא, יב).]

יג) בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נָח וְשֵׁם-
וְחָם וְיֶפֶת בְּנֵי-נֹחַ וְאַשְׁתֵּי נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת
נָשֵׁי-בָנָיו אִתָּם אֶל-הַתֵּבָה:

בְּכָרֵן יוֹמָא הָדִין עַל נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וְיֶפֶת
בְּנֵי נֹחַ וְאַתָּת נֹחַ וְתַלְתִּי נָשֵׁי בְּנוֹהֵי
עֲמָהוֹן לְתִיבְתָּא:

בְּכָרֵן יוֹמָא: עֵיין רש"י (מנחות ה:)
שפירש 'בְּכָרֵן יוֹמָא' שכתוב במצות
העומר (ויקרא כג, יד - וגם שם הוא תרגום של
"בַּעֲצָם הַיּוֹם"), שביאורו, 'למראית היום',
שכבר האיר המזרח (ע"כ). כלומר,
שמש"כ "בעצם היום הזה" (שם) בא
ללמדנו, שלא נאכל מהתבואה החדשה
בליל ששה עשר לניסן, ואף לא אחר
עלות השחר לאחריו, אלא דוקא אחר
הנץ החמה (ע' שפת אמת מנחות סח:).
ומצאנו ש"עצם" פירושו 'מראה' (שמות
כד, י; עי"ש תרגום), וגם תרגומו 'כָּרֵן',
פירושו 'מראה'.

הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טָהָרָה הוּא שְׁנַיִם
אִישׁ וְאַשְׁתּוֹ:

מכל בְּעִירָא דְכִיָּא תסב לך שְׂבָעָא
שְׂבָעָא דְכָר וְנִקְבָּא וּמִן בְּעִירָא
דְלִיתוּהִי דְכִי תַרְיִן דְכָר וְנִקְבָּא:

בְּעִירָא דְכִיָּא: תרגם "הטהורה"
בלה"כ, בלשון זכר, 'הטהור'. אמנם
המלה בְּעִירָא לרוב מתורגמת בלשון
נקבה, אבל יש שהיא מתורגמת בלשון
זכר, כגון כאן, ולקמן (פסוק ח), ובדברים
(יד, ד). וזה כהמשך תרגומו בפסוק זה
שתרגם בלשון זכר, דְלִיתוּהִי (ל' נקבה -
דְלִיתָהּ), דְכִי (ל"ג - דְכִיָּא), תַרְיִין (ל"ג -
תַרְתִּין).

ובאמת 'דְכִיָּא' הוא גם תרגום של,
טהורה (אבל הטהורה, תרגומו, דְכִיתָא). וזה
כמו הכלל של כל התוארים, שלשון
ידוע בזכר ולשון נפרד בנקבה שוים (ע'
ביאורי אונקלוס).

השלמת הפרשה (לתועלת השימוש בחומש בקריאת התורה)

(י) ויהי המבול ארבעים יום על-הארץ וירבו המים וישאו את-התבה ותרם מעל הארץ: (י) ויגברו המים וירבו מאד על-הארץ ותלך התבה על-פני המים: (יא) והמים גברו מאד מאד על-הארץ ויכסו כל-ההרים הגבוהים אשר-תחת כל-השמים: (יב) חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים: (יג) ויגוע כל-בשר | הרמש על-הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל-השרץ השרץ על-הארץ וכל האדם: (יד) כל אשר נשמת-רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו: (טו) וימח את-כל-היקום | אשר | על-פני האדמה מאדם עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים וימחו מן-הארץ וישאר אד-נח ואשר אתו בתבה: (טז) ויגברו המים על-הארץ חמשים ומאת יום: (יז) ויזכר אלהים את-נח ואת כל-החיה ואת-כל-הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על-הארץ וישבו המים: (יח) ויסכרו מעינת תהום וארבת השמים ויכלא הגשם מן-השמים: (יט) וישבו המים מעל הארץ הלוד ושוב ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום: (כ) ותנח התבה בחדש השביעי בשבעה-עשר יום לחדש על הרי אררט: (כא) והמים היו הלוד וחסור עד החדש העשירי בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים: (כב) ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את-חלון התבה אשר עשה: (כג) וישלח את-הערב ויצא יצוא ושוב עד-יבשת המים מעל הארץ: (כד) וישלח את-היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה: (כה) ולא-מצאה היונה מנוח לכף-רגלה ותשב אליו אל-התבה כיםים על-פני כל-הארץ וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו אל-התבה: (כו) ויחל עוד שבעת ימים אחרים ויסף שלח את-היונה מן-התבה: (כז) ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה-זית טרף בפיה וידע נח כיםים מעל הארץ: (כח) ויחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את-היונה ולא-יספה שוב-אליו עוד: (כט) ויהי באחת וישש-מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ ויסר נח את-מכסה התבה וירא והנה חרבו פני האדמה: (ל) ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ: (לא) וידבר אלהים אל-נח לאמר: (לב) צא מן-התבה אתה ואשתך ובניך ובנותיך אתך: (לג) כל-החיה אשר-אתך מכל-בשר בעוף ובבהמה ובכל-הרמש הרמש על-הארץ קרי היצא כתיב הוצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על-הארץ: (לד) ויצא-נח ובניו ואשתו ובנותיו ויגברו עליהם ויצאו מן-התבה: (לה) ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מכל | הבהמה הטהרה ומכל העוף הטהור ויעל עלת במזבח: (לו) וירח

יהוה את־רִיחַ הַנִּיחָח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא־אֶסְף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בְּעִבּוֹר
 הָאָדָם כִּי יַצַּר לִבְּהָאָדָם רָע מִנְעֲרֵיו וְלֹא־אֶסְף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי בָּאֲשֶׁר
 עָשִׂיתִי: (כב) עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחָם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא
 יִשְׁכַּתוּ: (כג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ
 אֶת־הָאָרֶץ: (כד) וּמוֹרָאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכֹל
 אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בֵּידְכֶם נִתְּנוּ: (כה) כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם
 יִהְיֶה לְאֹכְלָה בִּירֶק עֵשֶׂב נֹתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל: (כו) אֲדֹ־בֶשֶׂר בִּנְפֹשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ:
 (כז) וְאִךְ אֶת־דַּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֲדַרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ
 אָחִיו אֲדַרְשׁ אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם: (כח) שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בְצַלֵּם אֱלֹהִים
 עָשָׂה אֶת־הָאָדָם: (כט) וְאַתֶּם פָּרוּ וּרְבוּ שִׂרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: (ל) חֲמִישִׁי (לא) וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר: (לב) וְאֲנִי הִנְנִי מֵקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם
 וְאֶת־זֶרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם: (לג) וְאֵת כָּל־נַפְשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּבִהֶמָה וּבְכָל־חַיַּת
 הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יֹצְאֵי הַתְּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ: (לד) וְהִקַּמְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם
 וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בֶּשֶׂר עוֹד מִמִּי הַמִּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מִבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ: (לה) וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נַפְשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם
 לְדֹרֹת עוֹלָם: (לו) אֶת־קִשְׁתִּי נֹתַתִּי בַּעֲנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ: (לז) וְהָיָה
 בַּעֲנָנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וּנְרָאֲתָה הַקֶּשֶׁת בַּעֲנָן: (לח) וּזְכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
 וּבֵין כָּל־נַפְשׁ חַיָּה בְּכָל־בֶּשֶׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמָּיִם לְמִבּוּל לְשַׁחַת כָּל־בֶּשֶׂר:
 (לט) וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בַּעֲנָן וְרֵאִיתִיהָ לְזִכָּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נַפְשׁ חַיָּה
 בְּכָל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: (מ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקַּמְתִּי
 בֵּינִי וּבֵין כָּל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: (מא) שִׁשִּׁי (מב) וַיְהִי בְּנִינֹחַ הַיָּצְאִים מִן־הַתְּבָה שֵׁם
 וְחָם וַיִּפֹּת וְחָם הוּא אָבִי כְנָעַן: (מג) שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נִפְצָה כָּל־הָאָרֶץ:
 (מד) וַיַּחֲלֵ נֹחַ אִישׁ הָאָדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם: (מה) וַיִּשֶׁת מִן־הַיֵּין וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֹהֱלָהּ:
 (מו) וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי־אָחָיו בַּחוּץ: (מז) וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת
 אֶת־הַשְּׂמֹלָה וַיִּשְׁימֵל עַל־שֵׁכָם שְׁנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיַּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם
 וּפְגִינָהּם אַחֲרָנִית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ: (מח) וַיִּיקֶן נֹחַ מֵיֵינּוּ וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה
 לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן: (מט) וַיֹּאמֶר אֲרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחָיו: (נ) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה
 אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ: (נא) יִפֹּת אֱלֹהִים לְיִפֹּת וַיִּשְׁכַּן בְּאַהֲלֵי־שָׁם וַיְהִי כְנָעַן
 עֶבֶד לָמוֹ: (נב) וַיַּחֲזִי־נֹחַ אַחֵר הַמִּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה: (נג) וַיְהִי
 כָּל־יְמֵי־נֹחַ תִּשְׁעֵ מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (נד) וַאֲלֵה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם

חם ויפת ויולדו להם בנים אחר המבול: (ב) בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך ותירס: (ג) ובני גמר אשכנז ורפח ותגרמה: (ד) ובני יון אלישה ותרשיש פתים ודדנים: (ה) ממלכה נפרדו איי הגוים בארצותם איש ללשנו למשפחתם בגויהם: (ו) ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען: (ז) ובני כוש סבא וחיליה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא ודדן: (ח) וכוש ילד את-נמרד הוא החל להיות גבר בארץ: (ט) הוא היה גבר-ציד לפני יהוה על-כן יאמר בנמרד גבור ציד לפני יהוה: (י) ותהי ראשית ממלכתו בכל וארד ואבד וכלנה בארץ שנער: (יא) מן-הארץ שהוא יצא אשור ויבן את-נינוה ואת-רחבת עיר ואת-פלח: (יב) ואת-רסן בין נינוה ובין פלח הוא העיר הגדלה: (יג) ומצרים ילד את-לודים ואת-ענמים ואת-להבים ואת-נפתחים: (יד) ואת-פתרסים ואת-כסלחים אשר יצאו משם פלשתים ואת-כפתרים: (טו) וכנען ילד את-צידן בכור ואת-חת: (טז) ואת-היבוסים ואת-האמורים ואת-הגרגשי: (יז) ואת-החוי ואת-הערקי ואת-הסיני: (יח) ואת-הארורי ואת-הצמרי ואת-החמתי ואחר נפצו משפחות הכנעני: (יט) ויהי גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד-עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה וצבים עד-לשע: (כ) אלה בני-חם למשפחתם ללשנותם בארצותם בגויהם: (כא) ולשם ילד גם-הוא אבי כל-בני-עבר אחי יפת הגדול: (כב) בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם: (כג) ובני ארם עוץ וחול וגתר ומש: (כד) וארפכשד ילד את-שלח ושלח ילד את-עבר: (כה) ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן: (כו) ויקטן ילד את-אלמודד ואת-שלף ואת-חצרמות ואת-יורח: (כז) ואת-הדורם ואת-אוול ואת-דקלה: (כח) ואת-עובל ואת-אבימאל ואת-שבא: (כט) ואת-אופר ואת-חזיליה ואת-יובב כל-אלה בני יקטן: (ל) ויהי מושכם ממשא באכה ספרה הר הקדם: (לא) אלה בני-שם למשפחתם ללשנותם בארצותם לגויהם: (לב) אלה משפחת בני-נח לתולדתם בגויהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול: **פ** שביעי **יא** (א) ויהי כל-הארץ שפה אחת ודברים אחדים: (ב) ויהי בנסעם מקדם ומצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם: (ג) ויאמרו איש אל-רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחמר: (ד) ויאמרו הבה | נבנה-לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה-לנו שם פן-נפוז על-פני כל-הארץ: (ה) וירד יהוה לראות את-העיר ואת-המגדל אשר בנו בני האדם: (ו) ויאמר יהוה הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא-יבצר מהם כל אשר זמו לעשות: (ז) הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו: (ח) ויפץ יהוה

אתם משם על-פני כל-הארץ ויחדלו לבנות העיר: (א) על-פני קרא שמה בכל כיו-שם
 כלל יהיה שפת כל-הארץ ומשם הפיצם יהיה על-פני כל-הארץ: פ (א) אלה תולדות
 שם בן-מאת שנה וילד את-ארפכשד שנתים אחר המבול: (א) ויחי-שם אחרי
 הולידו את-ארפכשד חמש מאות שנה וילד בנים ובנות: ס (ב) וארפכשד חי חמש
 ושלשים שנה וילד את-שלח: (ג) ויחי ארפכשד אחרי הולידו את-שלח שלש שנים
 וארבע מאות שנה וילד בנים ובנות: ס (ד) ושלח חי שלשים שנה וילד את-עבר:
 (זא) ויחי-שלח אחרי הולידו את-עבר שלש שנים וארבע מאות שנה וילד בנים
 ובנות: ס (זא) ויחי-עבר ארבע ושלשים שנה וילד את-פלג: (ז) ויחי-עבר אחרי
 הולידו את-פלג שלשים שנה וארבע מאות שנה וילד בנים ובנות: ס (זא) ויחי-פלג
 שלשים שנה וילד את-רעו: (זא) ויחי-פלג אחרי הולידו את-רעו תשע שנים
 ומאתים שנה וילד בנים ובנות: ס (ב) ויחי רעו שתיים ושלשים שנה וילד
 את-שרוג: (בא) ויחי רעו אחרי הולידו את-שרוג שבע שנים ומאתים שנה וילד
 בנים ובנות: ס (בב) ויחי שרוג שלשים שנה וילד את-נחור: (בג) ויחי שרוג אחרי
 הולידו את-נחור מאתיים שנה וילד בנים ובנות: ס (בד) ויחי נחור תשע ועשרים
 שנה וילד את-תרח: (בה) ויחי נחור אחרי הולידו את-תרח תשע-עשרה שנה
 ומאת שנה וילד בנים ובנות: ס (בו) ויחי-תרח שבעים שנה וילד את-אברם
 את-נחור ואת-הרן: (בו) ואלה תולדות תרח הוליד את-אברם את-נחור
 ואת-הרן והרן הוליד את-לוט: (בח) וימת הרן על-פני תרח אביו בארץ מולדתו
 באור כשדים: מפמיר (כט) ויקח אברם ונחור להם נשים שם אשת-אברם שרי ושם
 אשת-נחור מלכה בת-הרן אבי-מלכה ואבי יספה: (ב) ותהי שרי עקרה אין לה ולד:
 (לא) ויקח תרח את-אברם בן-לוט ואת-הרן בן-בנו ואת שרי כלתו אשת אברם
 בנו ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד-חרן וישבו שם: (לב) ויהיו
 מי-תרח חמש שנים ומאתים שנה וימת תרח בחרן: פ